

เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 1151101 หลักภาษาไทย

เรื่อง เสียงและหน่วยเสียงสระในภาษาไทย

ตอนที่ 1: ความหมายและลักษณะของเสียง

ความหมายของ “เสียง”

- **ความหมายทั่วไป:** สิ่งที่ได้รับรู้ได้ด้วยหู มนุษย์สามารถได้ยินและตีความได้หลากหลาย เช่น เสียงฟ้าร้อง เสียงดนตรี เสียงนกร้อง เสียงรถยนต์
- **ความหมายทางภาษา:** ในทางภาษาศาสตร์ หมายถึงเฉพาะ “เสียงพูดที่เกิดจากอวัยวะกำเนิดเสียงเท่านั้น” ซึ่งใช้เพื่อสื่อสารความหมายระหว่างมนุษย์ มีคุณสมบัติคือเกิดจากการทำงานของอวัยวะในช่องปากและลำคอ ประกอบกันเป็นพยางค์ คำ และประโยค โดยแต่ละภาษามีจำนวนหน่วยเสียงจำกัดและแตกต่างกัน

อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียง

เสียงพูดของมนุษย์เกิดจากการทำงานประสานกันของอวัยวะหลายส่วนตั้งแต่ปอดจนถึงริมฝีปาก ได้แก่

- **แหล่งกำเนิดลม:** ปอด กะบังลม หลอดลม
- **แหล่งกำเนิดเสียง:** กล่องเสียง เส้นเสียง
- **อวัยวะปรับแต่งเสียง:** ลิ้นไก่ เพดานอ่อน เพดานแข็ง ปุ่มเหงือก
- **อวัยวะสำคัญที่เคลื่อนที่ได้:** ลิ้น ริมฝีปาก ขากรรไกรล่าง
- **ช่องทางผ่านลม:** ช่องปาก ช่องจมูก ฟัน

ลักษณะของเส้นเสียง (Vocal Cords)

- **เสียงก้อง (Voiced Sound):** เกิดขึ้นเมื่อเส้นเสียงทั้งสองเส้นถูกดึงมาชิดกันปิดทางลม เมื่อลมจากปอดถูกดันขึ้นมาจะดันเส้นเสียงให้แยกออกและประกบเข้าหากันอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการสั่นสะบัด (เช่น เสียงสระทุกเสียง พยัญชนะ ม, น, ย)
- **เสียงไม่ก้อง (Voiceless Sound):** เกิดขึ้นเมื่อเส้นเสียงทั้งสองเส้นเปิดออกจากกัน ลมจากปอดผ่านขึ้นมาได้อย่างสะดวก เส้นเสียงไม่มีการสั่นสะบัด (เช่น พยัญชนะ ป, ต, ก, ส)

ลักษณะการกักลมของเสียงพยัญชนะ

- **เสียงระเบิด (Plosive):** ลมถูกกักด้วยอวัยวะในช่องปากชั่วระยะหนึ่ง แล้วถูกปล่อยให้ระเบิดออกมา เช่น ป, พ, ต, ท
- **เสียงกัก (Stop):** ลมถูกกักด้วยอวัยวะในช่องปากแล้วจะไม่มีเสียงออกมาภายหลัง (ตัวสะกดแม่ กก, กต, กบ)
- **เสียงเสียดแทรก (Fricative):** ลมถูกบีบให้ผ่านช่องแคบๆ ของอวัยวะออกเสียง เช่น ฟ, ข, ฮ

ระบบหน่วยเสียงในภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีระบบเสียงซับซ้อนและมีเสียงวรรณยุกต์เพื่อแยกความหมาย ประกอบด้วย 47 หน่วยเสียง ดังนี้

- เสียงพยัญชนะ: จำนวน 21 หน่วยเสียง
- เสียงสระ: จำนวน 21 หน่วยเสียง
- เสียงวรรณยุกต์: จำนวน 5 หน่วยเสียง

ตอนที่ 2: เจาะลึกเรื่อง “เสียงสระ”

ความหมายของ “สระ”

กาญจนา นาคสกุล (2551: 50) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “สระ คือเสียงก้องที่ออกได้ยาวนาน เป็นเสียงที่เปล่งโดยให้ลมออกทางช่องปาก อวัยวะในช่องปากไม่ปิดกั้นลม และลมที่เปล่งออกมาไม่ทำให้อวัยวะในช่องปากส่วนใดส่วนหนึ่งสั่นสะบัด”

โครงสร้างเสียงสระ 21 หน่วยเสียง

เสียงสระ 21 เสียง แบ่งเป็น

- **สระเดี่ยว (Monophthongs) 18 เสียง:** สระที่มีตำแหน่งเกิดเสียงเดียว ออกเสียงโดยอวัยวะในช่องปากอยู่ในตำแหน่งเดียวตลอดเสียง (แบ่งเป็นสั้น-ยาว 9 คู่)
- **สระประสม (Diphthongs) 3 เสียง:** สระที่เกิดจากการเลื่อนตำแหน่งของลิ้นจากตำแหน่งหนึ่งไปสู่อีกตำแหน่งหนึ่ง ได้แก่ เอีย (อี+อา), เอือ (เอือ+อา), อัว (อุ+อา)

ตารางเสียงสระเดี่ยว 18 เสียง (ตามระดับลิ้นและรูปปาก)

ระดับลิ้น	ริมฝีปากปกติ / เขยียด		ริมฝีปากห่อกลม	
	เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว
ส่วนกระดกขึ้นสูง (แคบ)	อิ	อี	อุ	อู
ส่วนกระดกปานกลาง (กลาง)	เอะ	เอ	โอะ	โอ
ส่วนอยู่ในระดับต่ำ (กว้าง)	แอะ	แอ	เอาะ	เออ
สระริมฝีปากปกติ (ลิ้นส่วนกลาง)				
ส่วนกลางกระดกสูง-ปานกลาง	อี, เอะ	อีอ, เออ	-	-
ส่วนกลางระดับต่ำ	อะ	อา	-	-

ตอนที่ 3: รูปสระและการใช้งาน

ตำแหน่งของการเขียนรูปสระ

สามารถเขียนประกอบกับพยัญชนะต้นได้ใน 5 ตำแหน่งหลัก:

- หน้าพยัญชนะ: เ-, แ-, โ-, ไ-, ไ-
- หลังพยัญชนะ: -ะ, -า, -อ
- เหนือพยัญชนะ: ิ, ี, ึ, ุ
- ล่างพยัญชนะ: ุ, ู
- ปรากฏหลายตำแหน่ง: ิ๋ย, ิ๋อ, เ-าะ

การประกอบรูปสระเมื่อมีตัวสะกด

- **คงรูป:** รูปสระยังคงเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น กาง, จีบ, เณร
- **ลดรูป:** รูปสระบางส่วนหรือทั้งหมดหายไป เช่น นก (ลดรูป โ-ะ หมด), พร (ลด -อ), ปวด (ลดไม้หันอากาศ)
- **แปลงรูป:** เปลี่ยนรูปแบบการเขียนเป็นรูปอื่น เช่น วัน (-ะ → ิ), เจ็บ (-ะ → ึ), เปิด (-อ → ิ)
- **เพิ่มรูป:** เช่น สระ อี หากไม่มีตัวสะกด ต้องเพิ่มรูป อ เสมอ (เช่น ถือ หือ) แต่ถ้ามีตัวสะกด อ จะลดรูปไป (เช่น ยึด)

คู่เทียบเสียงสระ (Minimal Pairs)

ภาษาไทยมีสระสั้น-สระยาวเป็นหน่วยเสียงที่ต่างกัน การเปลี่ยนสระสั้นเป็นยาวทำให้ความหมายของคำเปลี่ยนไป เช่น

- อุ / อู: ดุจ - ดูด, บุด - บูด
- เอะ / เอ: เสรีจ - เศษ, เอ็ง - เอง
- เอาะ / ออ: เกาะ - ก่อ, เหาะ - ห่อ

ทำไมสระบางตัวถึง “หายไป” จากระบบ 21 เสียง?

- **อำ ไอ์ ไอ เอา:** เรียกว่าสระเกิน เพราะมีเสียงพยัญชนะปนอยู่ (อะ+ม, อะ+ย, อะ+ว)
- **ฤ ฦ ฦ ฤ:** มีเสียงพยัญชนะ ร และ ล ควบอยู่กับสระ อี และ อือ
- **เอียะ เอื้อะ อัวะ:** ไม่มีคู่เทียบเสียงที่ทำให้ความหมายต่างกันชัดเจน จึงจัดเป็นเพียงหน่วยเสียงย่อย (Allophones) ของสระประสมยาว